

TIERNO-KABRIA

(Geure Historiaren aztarnak Euskeraren Sabelean)

Araba-Errioxa'ko Elvillar errira izendatu ninduen parroko.

- Señor Cura, aquí se presenta el nuevo campanero.
- Muchas gracias, ¿Cómo te llamas?
- Lorenzo Barrera, pero todos se llaman Piti.

Lenengo eguna zan neretzat. Egunsentitik illunabarrerairño nere etxetxoaren aurretik mandoek zebiltzan goruntz eta beeruntz etenik gabeko errenkadan. Goruntz maatsez beteta eta beeruntz utsik.

Udazkena. Aste bete orduko, Animen Eguna, Azillaren 2'a, eta oitura zaarra zan il-kanpaia jotzea gau ta egun, goiz da arratsalde, egun osan eta orretxe-gaitik nengoen kezkaturik Piti nere etxean agertu zanean, ez bait nuen zeñek kanpairik jo.

- Mesede galanta egin didazu, Piti.

***

Piti nor zan? Bene-benetako "moro de la morería". Itxusia bezin alaia eta ona. Gorpuza zuen aundi, besoak luze, okotza aurrera emana, ezur-matrallak irtenak, bi koba-zuloetan begiak kirkilla bezin beltzak, betuliak matasa illuna eta buruko tximia betulien gaiñerarte. Anima-Egunaren bezperatik asi zan gaz-tain erreak jan eta kanpaia jo.

Gure arteko gerra negargarria bukatuko urtean giñan.

***

Nere aita itxas-gizona zan eta Terrobara bidean zebillen bakaillautan. Gabonetarako eldu zitzaigun gure Elvillar'eko etxetxora. Egun batez, mezu bota nion Piti'ri gurera etortzeko bazkaltzera. Bijilia-eguna zan eta amak legatza prestatu zigun arrautzetan bildurik eguerdiko otordurako. Bazkaltzen ari gerala legatza agertu zanean, onela dio Piti'k:

- Señor Cura, así cumple usted la vigilia?
- Zer, ba? Erantzun nion. Bijilia aragia uztea da.
- Así yo haría vigilia todos los días.
- Zuk zer jaten dezu bijili egunetan legatzaren ordezt?
- Un pimentico.

Ao-zabaliak utzi ginduzen aita, ama eta irurok. Moro onek benetako arra-zoia eman digu. "Aragi uztea" penitentzi egitea da eta ez legatz ederra jatea.

***

Errioxa'ko ardoari afizio geiegi artu baño lenago atera ninduen Zumarraga'ra. Andik laister, Santa Luzi eguna: moxalen azoka. Eguerdi-eguerdian akolito bat etorri zitzaidan presaka:

– Enparantzan ijito bat dabil zure galdezka.

Atera nuan burua leiotik eta an ikusi nuen asto, mando eta moxalen artean gure Elvillar'eko kanpai-joalea. Garraxi egin nion:

– Piti!

– Mecagüen cuánto burro!

Akoiitoa ez zebillen ain oker, Piti baiño ijito txukunagorik bazegoen azoka aretan: Kolorea galdutako panazko txamarra soiflean, arabakiz ondo ornituta-ko praka-panak, gaurko egunez gazte artean moda dan baiño areago, baña Piti-'renak benetako arabakiak ziran; buruan txapel beltza naiko zarpaildua; oñetan, berriz, iltzedun bota zar aundiak Errioxa'ko buztiña eurokin zekarzte-nak:

– Piti, igo gurera.

Ekzer-aldeko sorbaldan zamuka edo albarda bat zekarren, atzetik bost litroko garrafoia ardoz eta aurretik iru botilla olio. Piti ijitoa...? Orrelako errege-rik...! Errioxa'ko ardo zoragarria aaztuta neukan, Zumarraga'ko ardo napar beltzaren kulpaz; olio, berriz... Iñun ez zan tantorik ikusten (illeroko raziona-mentuko gramotxo aiek), estraperloan ezik.

Gosete garratzaren urteak.

Badakizute zenbat baliozuan estraperloko olio litro batek? Eun peseta mando. Orbegozo'neko labe aundian lan egiten zuten olagizonen amar peseta irabazten zituzten egunero. Kontuak atera: amar peseta egunero, amar eguneko alojera bear zuten litro bakar bat erosteko.

Ta, neri Piti'k iru litro ekarri dizkit bere zamuka orretan. Sekulako doaiez beteta etorri zaigu gure ijito-antzeko erregea... Egun batzuek igaro ditu gurean eta gogoratu dituguz Elvillar'eko zenbait gertakizun eta ango bizitzaren patxada.

– Akordatzen aiz, Piti, igande-arratsaldeetan, zenbat aldiz etortzen itzan gurera kaletik deika: Señor Cura, voy a tocar más tarde para la función que aún no hemos terminado la partida?

***

Itzuli zan bere errira eta aaztu zitzaidan Piti zanik ere. Bien bitartean, amar urte pasata gero, bialdu ninduen Zumarraga'tik Deba'ra. Jakin nuen Deba'ko Mazzantini tabernara Elvillar'eko Zapatones'en semea etorri zala sozio.

Egun batez, or nun agertzen dan gurera, Piti lagun duela. Gure alkarren arteko poza. Piti'ri arrantza guztatzen zitzaion eta itxasora eramatea erabaki nuen, txixarroan. Eskatu nion lagun bateri motordun txanel bat eta irten degu arrantzarako.

Mutriku'tik Zumaia'ra bitartean ordu t'erdia ibilli arren pikada narratz bat ere ez denbora guztian. Piti'k neri:

– Esto es el mar? Mecagüen aquí no hay ni un pez. Si hubiéramos ido al Ebro ya habríamos cogido un montón de barbos...

Neri ere macagüenka asteko gogoa etorri zitzaidan. Onek usteko du Ebro ibaia Kantauri itxasoa baño aberatsagoa dala:

– Goazen –esan nion– oraintxe bertan legorrera.

– Sí, sí, por lo que hacemos aquí...

***

Lurreratu giñan. Itxasoaren azal-azpiko arrainketa gogoko nuen eta baniu-tuen artarako tresnak ere. Artu ditut nere etxetik eta onela esan nien bai:

- Goazen berriro arrantzara.
- Y dónde está la caña?
- Onek ez du kañabera bearrik.

Eraman ditut biak ondartzaren esbubiko muturrera, aitzak asten diran txokora eta utzi ditut biak ondar gañean eserita, ni udetan sartzen naizen bitarean. Sartu eta amar metrorako, sarbo zuri bat neri begira. Orrela dagoen bitartean ez daukat arpoia botatzerik. Nagoen geldi. Zearka asi danean, orduan zillarrezko gorputz zapala erakutzi dit. Arpoia erdi-erditik sartu diot. Atera det arpoia udetatik eta erakutzi diet arraiña bertan indar egiten bere burua burnitik askatzeko...

Ekin diot aurrerago aitzeetan zear eta orra or, nere begien aurrea, lasun zuri eder bat eskubitik ezkerrera. Martxan dijoala bota diot arpoia buru-aldera eta tripa-barrenetik sartu zaio eta lasuna gelditu da burruntzian preso, jira batera eta bestera. Arpoiak aitzean jo du eta belarretan zerk edo zerk zirkin egin du arpoiak aitzaz jotzean. Gerturatu naiz arpoia arraiñakin jaso eta belarrai begiratu bat emateko:

- Ara emen nun dan zerkin eginduen.

Belar artean kamuflaturik, aitzari eantzita bezala, itxaskabra bat bere buru aundian dituen bi begiekin neri begira, geldi geldi. Jaso det arpoia eta, eskuan dedala, sartu diot bizkarretik barrena itsas-kabrari. Ara nere arpoian bi arrain batera: lasuna eta itxas-kabra. Jaso ditu urgaiñetik gora. Piti'k garraxika:

- Mecagüen si no lo veo no lo creo!

Artan ari naizela, durdo batek burua agertu du zulo batetik kanpora. Belarritik sartu diot nere arpoia. Kilo bat bada. Gaurko naikoa degu. Ez da oraindik ordu erdi ondartzara agertu gerala.

- Zer iruditu zaizu, Piti? Itxasoan arraiñik ba'da?
- Mecagüen cuento esto en Elvillar y no me lo creen.

***

Itxas-kabria da arraiñik geldoena eta arpoiez arrapatzen errezena. Arpoi-muturra buru-gaiñean ipintzen ez diozun bitartean lo egongo zaizu, zirkiñik egiteke. Askotan pentsatu izan det, aiñ motela izanik, nola demontre arkitzen ote du arrain onek bere jakia? Eta, ara zer gertatu zitzaidan egun batez.

Goiz artan ur-azpiko arrantza egin bear nuela, baña arpoirik gabe, pentsatu nuen. Arpoiaren orde z metro bateko kañabera ariña eramane nuen itxasora, bere pita eta amuakin. Sartu det burua urazpitik eta bota det amua nere aurrean. Txitxara bizirik zegoen amuaren muturrean eta aren mogimentuetara orra or nun agertzen dan amar zentimetroko karraspio bat. Gerturatu da. Txitxarari usaika-edo dago. Oraintxen elduko zio, nion nere buruari.

Artan, aitzaren zirrikitu batetik, tximistak arturik, itxaskabra batek irten eta irentsi du karraspioa. Amuan elduta egon ba'litz karraspioa, bi arrain arrapa izango nituen batera. Ikusteko astirik ere ez dit eman: zirikitutik irten, arraiña irentsi eta alde egitea oiek guztiak, batera egin ditu.

Itxaskabria geldoa dala esan det aurrerago; ori, ordea, ez da egi osoa. Berak nai duanean, tximista bera baiño bizkorragoa da. Azpi-azpiko aitzaren gaiñean geldirik egotea konbeni zaio; baita bere inguruaren itxurak artzea ere. Bere margo gorri-illuna, zikin antzekoa, inguruko aitz eta belarren artean izkutatzeke egokia da. Burua du oso aundia eta agoa zabal-zabala buruaren neurria. Badu arantza gaizto bat ere bizkar-ezuraren asieran.

***

Gure itzasoaren aitzeetan itxas-kabra aundiak falta dira; gau-arrantzan dabiltenak, sakukarak arrapatzen dituzte eta azten utzi ez. Ilargi berrietan, itxas-beera luzea danean, putzuak gelditzen dira aitz-tarteetan, eta gau-arrantzaleak joaten dira lau-ortzeko arpoiekin putzu oietara eta lo dauden itxaskabrak arrapatzen dituzte errezago ezin. Nere aurtzaroen, ordea, galantak ikusi izanditut Lekeitio'ko kaleetan, potiñetako arrantzaleek arrapatuak. Senarra itxasotik lurreratzean, emaztea kalerik-kale:

– Itsas-kabra aundi ederra...!

Deadar ori entzutean, dendatik irten eta nere amamak onela ekingo zion:

– Zenbatean?

– Iruan.

– Potxua, izurdia al da ba kabratxo ori?

– Au kabratxo? Begiak nun dituzu, Pillipa? Itsas-kabra aundi-ederra dozu. Gutxienez bi kilo baditu...

– Bi kilo...? Burua besterik ez du ta...

– Onek burua eta zeuk zer dozu? Begi-bista txara zeuk. Aitzetan arrapatutako itxa-kabra onek zer kolore gorri-ederra duen ez dozu ikusten?

– Illuna beintzat, bai. Bi emongo deutzut.

– Lotzarik be ez daukazu zeuk, onelako arrain ederrari bi peseta argal eskeintzeko.

– Bi t'erdia.

– Errialtxu bat geiago emoten ez ba'deustazu, kalia gora noia.

– Torizu ba errialtxu ori.

Pozik nengoen amamak itxas-kabra eder ura erosi zuelako. Bereala asi zan prestaketan: Eskamak ondo kendu, garbitu eta zatitu. Gero, lurrezko kaxuela batean benetako olio ipiñi eta baratzuriak. Bialdu ninduen aldameneko dendara perrejilletan. Zer saltsa-berde goxoa egin duen gure amamak...!

***

Andik egun batzuetara:

– Amama, amama, portuko arrandegi batean itxas-kabrak ikusi ditut oso politak.

– Itxas-kabrak arrandegian?

– Bai, bai, baña kolorea politagoa, larrosa kolorea.

– Azpitik zurizkak?

– Bai, bai, orixe.

– Txotxo, arrain ori ez da itxas-kabria.

– Zer da ba, amama?

– Tierno-kabria.

– Tierno-kabria? Eta, zergaitik du izen ori?

– Orixen ez dakit, txotxo; baña izen orregaz ezagutu dodaz beti.

Arazo au 1923'garren urtekoa da eta nere amama Pillipa Aranburu'k bazituen garai aretan irurogeitaka urteak.

***

Arrezkero amar urte igaro ziran. Nere aita, itxasoko kapitana, merkataritza utzi eta bakallautan asita zegoen Pasai Doniane'ko PYSBE konpañian. Aita eta biok Donostia'n La Brecha'ko arrandegian gebiltzan bixiguren bat etxera eramateko asmotan. Tierno-kabrak zeuden saskitxo baten eder-ederrak. Onela esan nion aitari:

- Zer itxura ederreko arraiña.
- Itxas-kabria ohea.
- Zergaitik ori?
- Itxas-kabria aitzetan arrapatzen dalako.
- Eta, onek nun arrapatzen dira?
- Barrurago; ondarra dagoen tokietan.
- Eta, orrek zer esan nai du?
- Aitzetako arraiña beti izaten dala obia.
- Amuakin arrapatu izan ditut Lekeitio'n itxas-kabrak. Bein batean, bi arrapatu nitun ume koskorra nintzala eta ez dakizu ondo amamaren poza...
- Beste auek, berriz, sareetan arrapatu oi dira. Terranova'n oso ugariak dira tierno-kabra onek. Lana ematen digute itxasora berriro biurtzen...

***

Aitak esana entzun nuen; argirik piztu ez, ordea, nere kaska ezurretako garunetan. Andik urteetara D. Manuel Lekuona'rekin nebillen euskera ikasten beste lagun batzuekin batera. Egun batez onela mintzatu zitzaigun:

– Euskaldunok itz luzeak murriztu egiten dituguz iru silabetara, geienetan beintzat. Esate baterako or daude torcularre (latiñez) tolare (euskeraz); algazara (arabez) algara (euskaraz); dominica (latiñez) domeka (euskeraz); Santa Madalen (Irun'go ermita erromatarra) Xantalen, eta abar.

Arrazoi du Don Manuel'ek. Or daukagu bere lagun Don Jose Miguel Barandiaran Joxemiel bihurturik, Deba'ko laba-ataria (kale baten irteera) Labatai eta Terranova, Ternua... Aizkeneko itz oneri buruz, ikus "Euskaldunen LABRADOR", Xabi Otero'k 1991'teko lbeltzean argitaratutako liburua. Eta, onek orrela dirala, argi ikusten dala iruditzen zait, Tierno-kabria Terranova'ko Kabria dala. Terranova Ternua biurtu degu, izkera erreztuz. Lekeitio'n, berriz, Terranovako itza Tierno biurtu zuten. Orixe izan da euskaldunon jokabidea: esaera erreztu, alegia; erderazko pretil guk euskeraz beti petril esan oi degu, erreza-goa dalako.

Terranova'ko Kabria, orra izen luzea eta gaitza, erreza-goa Tierno-kabria esaten. Batez ere, gerora, Terranova zanik ere erriak gogoratzen ez zuanian. Eta, auxe da gauza miragarria:

Gure aurrekoen historia gure buruetatik galduta izan arren, aien aztarnak Euskerak gordetzen ditula bere barnean. Irakurtzen jakin bear.

ARRINDA'tar Anes